

Koncepció és kritika

Liska Tibor közgazdasági munkássága több mint negyedszázados múltra tekint vissza, ennek ellenére neve szakmán kívüli berkekben, a szélesebb közvélemény előtt csak az 1970-es évek végétől, az 1980-as évek elejétől vált ismertté. Ezidőtájt tette ugyanis közvéleményre és hazai viszonylatban — teljesen új gondolatrendszerét a szocialista társadalom gazdasági reformjának lehetséges továbbviteléről.

Nézeteinek lényege, hogy gazdasági életünket a szocialista vállalkozási forma bevezetésével kell felvirágoztatni. A szocialista vállalkozás középpontjában a kisvállalkozások ügye áll. Liska Tibor a létező szocializmus jelenlegi formáitól merőben eltérő, új, lehetséges fejlődési utat dolgozott ki, mely az állami vagy társulcsoport-tulajdonnal szemben a „személyes társadalmi tulajdonon” alapul. Miközben új elméletet papírra vetette, szembe nézett jelenlegi társadalmi és gazdasági helyzetünk régi problémáival is: Ezek közül legfontosabbként emelte ki a gazdasági szférában uralkodó hatékonyságnélküliséget, a teljesítményvisszatartást, a teljesítményhez igazodó jövedelemelosztás hiányát, és a bürokrácia, valamint a bürokratikus ügyintézés túlburjánzását.

Liska Tibornak a szocialista vállalkozással kapcsolatos koncepciója — amint az egyik eszméi ellenfele Kornai János megjegyezte — gazdag és sokrétű gondolati rendszert alkotó, sokféle vetülete van: szűkebben vett közgazdasági (piac, árverés, kamatláb, hitel); politikatudományi; szociológiai-szociálpszichológiai (vállalkozási funkció és magatartás, a társadalmi tulajdon megszerzésének formái és az államolgár viszonya a társadalmi tulajdonhoz) és társadalomfilozófiai-etikai vetülete.

Liska szívósan és hosszú ideje küzd azért, hogy elképzeléseiből a politikai-gazdasági vezetés — a közhasznát elősegítendő — minél többet ültesen át a gyakorlatba. Ennek érdekében nézeteit propagálja, vitákat szervez és nem utolsósorban a Vállalkozáskutató Csoport irányítójaként állandóan keresi a lehetsé-

ges megoldásokat. Liska tevékenységéről, elméleti munkásságáról — annak ellenére, hogy fontos lenne nézeteinek a minél szélesebb nyilvánosság elé kerülése — ritkán és viszonylag hézagosan értesülünk. (A Szegedi Egyetem hasábjain 1985. április 10-én jelent meg egy interjú, melyet Liska Tiborral készítették.)

Azok számára — bizonyára az előbb jelzett hiányt is kissé pótolandó — akik eddig is figyelemmel kísérték és kísérik e rokonszenves közgazda kemény küzdelmét, jelentetett meg a *Magvető Kiadó Koncepció és Kritika* címmel egy tanulmánykötetet. A kötet szerkesztői azzal, hogy Liska Tibornak a *Közgazdasági Szemle* 1963 szeptember-havi számában napvilágot látott kritika és koncepció című, a kor elfogadott közgazdasági szemléletét és színvonalát jóval megelőző, tanulmányának címszavait fölcserelelték, utaltak a kötetben található írások jellegére: A könyvben szereplő tanulmányok — az egyetlen, Liskától írott tanulmány kivételével — Liska Tibor közgazdasági koncepcióját ismertetik és magyarázzák (*Bársony Jenő, N. Macra*), vagy annak egyes állításait, illetőleg az egész koncepcióval vitakoznak, azt kritikus szelvényekben továbbgondolják (többek között Kornai János, *Tardos Márton, Berend T. Iván*). Ezek, a Liska nézeteivel polemizáló tanulmányok valóban sok fontos tisztázatlan szakkérdésre ráirányítják a figyelmet, melyekkel Liska Tibor sem számolt elmélete megalkotásakor. Mégis, ezen írások — kritikájukkal ellentétben — „liskai tézisek” főbb gondolatait — csak még jobban felhívják figyelmünket Liska Tibor

koncepciójának eredetiségére és — számunkra e pillanatban úgy tűnik — zsenialitására. Liska elméleti konstrukciójában számunkra az az igazán szimpatikus és magával ragadó, hogy elmélete megalkotásakor bizonyos értelemben képes volt elrugaszkodni a mai hazai realitásoktól. Ezáltal meglehet, hogy némely nézete naivnak, vagy idealistának tűnik a politikai-gazdaság jeles oktatója számára. De ugyanakkor *elkerülte azt a csapdát, hogy „jó realistiként”, „számolva a kül- és belgazdaság jelenlegi konstellációjával, valamint a politikai viszonyokkal”, opportunistá módon olyan elemeket építsen be modelljébe mint feltétlenül szükségeseket, amelyeket a fejlődést inkább hátráltatják, semmint kibontakoztatnák.*

Liska Tibor gondolatrendszerének politikatudományi és társadalomfilozófiai vetületeihez kapcsolódva, számunkra koncepciójának igazi jelentősége a szelvénygyökerezik, melyben az egész konstrukció fogant és amelyet hordoz. És ezen a ponton összekapcsolhatónak véljük Liska Tibor konkrét gazdasági elképzeléseinek megvalósítására irányuló erőfeszítéseket egy — gazdaságainál jóval szélesebb, a társadalom egészét átfogó és megváltoztató — reformfolyamattal, melynek célja az emberi képességek jobb kihasználásának lehetőségét, a demokráciához szükséges eleven, szabad és demokratikus önkormányzati élet kibontakozásának feltételeit és alapjait megteremteni ahhoz hasonló formában, ahogyan azt több mint fél emberöltővel ezelőtt *Bibó István* több tanulmányában is kifejtette.

A *Gyorsuló idő* sorozatban megjelent kötetet ajánljuk a reformpárti Liskahívóknak, mert a „Koncepcióról” alkotott képünket árnyaltabbá teszi a sokszempontú megközelítés, így egy némely kérdésen magunk is elgondolkodhatunk. De ajánljuk a könyvben szereplő tanulmányokat Liska ellenfeleinek is, és itt szerényen az árpártolási lehetőségére is gondolunk. (Koncepció és kritika. *Vita Liska Tibor „szocialista vállalkozási” javaslatáról.* Magvető kiadó, 1985., 387 l.)

L. J.

Kitüntetés

A Lukács centenáriumi ünnepségek alkalmából *dr. Szabó Tibor*, a JATE docense, a szegedi Lukács Olvasási Kör vezetője, a fiatal szegedi filozófusok és társadalomtudósok körében végzett tudományos és tudománysszerzői munkásságáért *Lukács-éremmel* ismertetett.

Fassbinder: Küsters mama mennybemenetele

Ahogy visszalök Fassbinder hidegsége, a részvét hiánya, lenyűgöz az a ropant következetesség, ami minden fillantrópiától mentes tárgyilagosságát jellemzi. Fassbinder nem az igazság érdekli, hanem a *jelenlégek*. Nem a társadalom, hanem a konkrétum epikum. Az analízis. A valóság egyes részei idegenek: a munkásság, a kommunista párt, a lokál, a hétköznapi ember élettere elválnak, különállók. Nem akar társadalmi tablót felvázolni. S nem a lélek érdekli, nem a menekülés vagy a merülés, vagy a passzivitás pszichikuma, és nem a metafizikája, hanem a *konkrétumai*, bár néha elhagyja ezt a tartományt. No nem érzékenyül el, de *föléemeli* a konkrétumot a hőseit, ettől

nem sematikusak: Corinnát azzal a hitével, hogy amit csinál, az művészet, testvérét a teljes beletörődéssel. Ez azonban már ellépés egy másféle film felé.

Az elindító pont, a gyilkosság-öngyilkosság: kataritikus tett, kizökkenés, amely teljesen idegen a történetek egészétől; a végpont a vizsgaszökkenés: egy tett kataritikus elszívása. Egyik eseményt sem látjuk. Amit látunk, az elsősorban *nem-katartikus*, az a társadalom működése. Ezen a realizmuson belül óvatosan kell bánnunk a szavakkal: kegyetlenség, életöröm, szépség — ezek használhatatlanok itt. A működés csak eldologiasodott cselekvést és vágyakat mutat. A tárgyilagosság mögött fölsejlik, de nem mutatkozik az az

érzés: az ironia, a cinizmus vagy a gyűlölet. Küsters mama, aki a kizökkenés elszívója és *helyrehozója* (!) korszerűtlen alak: *tragikus*. Ő az egyedüli cselekvő. Átlát a működésen s az mégis éppen általa működik. Veszélyes pont, a film mégsem fut bele a *moráliba*. A kommunista párt szektajellege és a lokálok időtlensége adhatna a történetnek egy olyan archaikus ízt, ami erre vihetné. Ez az archaikusság azonban elveszett: az előbbiből a teljes élet, az utóbbiból a diabolikuság hiányzik. Ugyanígy távol tartja magát a *politikumból*: nem érvel, csak figyel. Az előbbi lehetőség az ábrázolt valóság miatt, az utóbbi a filmszerűség miatt esik el. TAKÁCS JÓZSEF

Spanyolul Magyarországot nevezik így. Ugyanez a neve a Magyar Szemle sorozat angol, lengyelül, franciául megjelenő kiadásai mellett a spanyolnak is.

Hungria

A 32. évfolyamába lépett, kéthavonta megjelenő folyóiratot 1983-ban 24 oldalon 12 forintért vásárolhattuk meg, 1984-től jóval szebb papíron, 24 oldalon 30 forint az ára. A szerkesztőség élén a vietnami riportjairól, könyveiről, tv-műsorairól közismert újságíró, *Róbert László* áll.

A „mindenevő” folyóirat a lehetetlent kísérli meg, amikor mindenről igyekszik hírt adni. Szerepelnek a lapban például magyar városportrék: Makó, Kiskunfélegyháza, Szentendre, Budapest, de a megváltozott vidék, a falvak is. Közölnek gazdasági híreket, a nagy exportvállalatok is helyet kapnak a hasábjakon: pl. a textilipar helyzete, a kesztyűgyártás, gazdasági vezetők nyilatkozatai.

A kulturális eseményekről pár soros tudósítokban adnak hírt, ez az információközpontosság, az „inkább keveset — de sokféléről” — elv jól szolgálja a főleg külföldiekből álló olvasótábor tájékoztatását. Az archinoretől (vízpók) a zamahoriá-

politikai nagyságát méltatja.

ig (sárgarépa) szinte mindenről közölnek valamit, így áll össze egy lapnyi Magyarország.

A legnagyobb figyelemmel az irodalmi közleményeket nézegettem. *Bereményi Géza* *Madáchig, Vörösmarty Mihálytól Illyés Gyuláig* ível az érdeklődés. A szűkszavú-an tömör iróportrék mellett egy-egy mű is szerepel: a *Szózat*, részlet a *Puszták Népe*-ből, olyan, a nemzeti tudat részére magasított művek, mint a *Május 23. Rákospalotán, a Dunánál*. A külföldi olvasó elringatózhat a Juan el Paladin (*János vitéz*) rímein, élvezheti *Fehér Klára Csevegését*, vagy szórakozhat *Örkény István* szatirikus humorán.

A fordítások a kubai *David Cherican, Fayad Jamis*, illetve *Tóth Éva* tehetségét dicsérik. Erőssége a lapnak a történelem is. Megtalálja a spanyol nyelvű olvasót érdeklő témákat.

Ezekből néhány példa: a Hősök tere, a magyar államférfiak szobraival, híreket ad a magyarországi *Bolivár* évfordulóról, Budapest tegnapjairól és *Bethlen Gábor* fejedelem emberi és

A napi hírek, interjúk között miniszteri nyilatkozat éppúgy akad, mint beszélgetés a budapesti spanyol nagykövettel, cikk a Cavinton világgazdaságáról. A modern magyar építészet problémáitól kezdve a Magyarországon élő emigránsokig mindenről esik szó, de közölnek színvonalas fotókat és sporthíreket is.

1984-től részben, 1985-től teljes egészében a magazin felé tart a Hungria. Ez a minden számban jobban kiteljesedett profilváltást jót tett a folyóiratnak. Kevesebb lett a hosszabb írás, több a rövid, tartalmas hír, a sokszínűség lett a megvalósult szerkesztői elképzelés alapja. Az idegen nyelven nehezen élvezhető humornál is többen apáskodnak, az eredmény nem marad el. A szellemes rajzok a kifogyhatatlan magyar vicctermésből adnak izelítőt.

A minden újra figyelő szerkesztőség a fiataloknak is kedvez. A sajtó-lemezlovás a legújabb pop- és rock-sikerek mellett színes, több oldalas tudósítást közölt például az Esteban el Rey előadásairól. Az *István, a király* színpadi, lemez- és kazettasiker azóta is.

A Hungria külföldre nyitott ablak, érdemes kinézni rajta.

ROZSNYAI JENŐ

Amiként kezdték

Sorsforduló

hallgatóinak egyre inkább az lett a véleményük, hogy érdekeik védelmében egy ifjúsági szervezet (olyan szakszervezet felé) kell létrehozniuk. Az előkészületek során minden évfolyam és minden szakcsoport egy férfi és egy nő hallgatást küldött a Képviselőtestületbe, ők elkészítették a szervezet Munkarendjét Szabályzatát, amelyet a főiskola tanári kara, majd az Igazgatótanács is megtárgyalta és elfogadott. Ilyen előzmények után 1942. február 25-ére nagygyűlést szerveztek, amelyen a diákság teljes létszámban megjelent és a felszólalások után létrehozta a Főiskolai Ifjúsági Hivatásszervezetet. De ezzel a nagygyűlést még nem ért véget: a diákok memorandumot szerkesztettek, mégpedig magához a vallás- és közoktatásiügyi miniszterhez. Négy pontban fogalmazták meg követeléseiket: 1. emeljék a kezdő fizetéseket magasabb besorolási osztályba; 2. a főiskolai végzettségnek megfelelően 40 évről 35 évre csökkentse a szolgálati időt, mint a főiskolai diplomásoknál; 3. „le-

gyen lehetőség a polgári iskolai tanárok bejutása a főiskolai tanárokba”; 4. a szegedi főiskolán végzett okleveles polgári iskolai tanárok elővizsgák nélkül tessenek le doktori szigorlatot. (A memorandumot mintegy ötszázan írták alá.) Továbbá a hallgatók elhatározták, hogy az új ifjúsági szervezet gondozásában a diákok és a közvélemény hatékonyabb tájékoztatása, valamint a *diákság véleményének propagálása érdekében Sorsforduló* címmel lapot indítanak.

1942. áprilisában *Gondos István* főszerkesztésével megjelent a *Sorsforduló*. Az első oldalon olvashatjuk *dr. Schilling Gábor* főiskolai igazgató beköszöntőjét: „A magyar ifjak, ha mozgalmat indítottak maguk körében lapnak kiadására, tették azt mindig azzal az elhatározással, hogy lapjuk az igazi magyar hazafias szellemnek lesz terjesztője a kicsi nemzet múltjának ápolója, történelmi nagyjaink szellemének méltó megőrzője és átadója. A most alapított lap, a főiskola egész ifjúságának egybekapcsolója lesz.

Tudják, hogy összefogva eredményt lehet elérni. Ennek felismerése vezette őket a főiskolai diákegység megteremtésére. Ez a főiskolai egységes szervezet a most meginduló lappal lép a magyar nyilvánosság elé és számot kíván adni a főiskolai ifjúság munkásságáról, életéről, törekvéséről.”

A szerkesztők így fogalmazták meg programjukat: „*Bizton tudjuk utunkat és sem szírhangozok, sem fenyegetések, sem lelkicsinylések nem fognak letéríteni bennünket róla. Csak egy feladatunk, egy utunk lehet a zürzavaros világban: megmenteni és kifejleszteni értékeinket, kiművelni emberiségünket és magyarságunkat. Dolgozni akarunk mi is azon a művön, amit így hívnak: „a magyar szellem megmentése”, és hiszünk, hogy egyben az egyetlen lehetőség is problémáink megoldására.*”

A háborús gondok kikerülhetetlenül jelen vannak még a fiatal főiskolai lapban is, a második oldalon megjelenő írás felszólítja a harmadikos diákokat, hogy módjuk van a harmadik

osztály sikeres befejezése után képesítő vizsgát tenni, és így egy évvel előbb végezni. Ez az intézkedés szükséges volt, hiszen sok állás volt betöltetlen tanárihiány miatt. Ennek a rendelkezésnek országos szinten kétszázalékos tanárihiány kellett, „biztosítania” a legnagyobbodott ország iskoláinak. E friss diplomásoknak kellett a frontokon harcoló tanárokat is pótolni.

A lap folyamatosan tudósított a főiskola új egységszervezetének munkájáról. A szervezet elnöke, *Horváth József* így vall tevékenységéről: „A társadalom akkor kap jó és egészséges rendet, ha minden életcél, minden érdekcsoport megfelelő szervezettel bír és ehhez hatáskört kap. Az ifjúsági ebben a közös szervezetben véli megvalósíthatónak a hallgatók szociális szempontból való nyilvánírtását, a segélyek kiszélesítését, a kereseti lehetőségek megszervezését és a tanárjelöltek fokozottabb megbecsülését.”

A tanulók szociális problémáinak megoldását az egységszervezet Diákszociá-

lis Szakosztálya segítette. Az újság szerint ez a munka sikeres volt, mert sok diáknak szereztek tanítási lehetőséget, olcsó szállást, valamint minden tanuló 50% kedvezménnyel látogatható színházat, hangversenyt.

A *Sorsforduló jelen van a városban — a helyi lapok írják róla, vitatkoznak vele, a város üzletei hirdetik benne — jelentősége túlnőtt a főiskolán. A kulturális írások kiemelkedően jók. Neves írókról sorozatot indítottak, így bemutatták Proust, O'Neil, Huxley életét. 1942-ben is válságban volt a szegedi színház, az ifjúság a Sorsfordulón keresztül felszólította a színház vezetését, hogy igényes darabokat vigyenek színre, így Goethe, Ibsen, Tolsztoj, Gorkij, Csehov, O'Neil és Németh László műveit, s akkor az egyetemi és főiskolai ifjúság egy évadban tízszer is megtölti a színházat.*

Összegezve: a lap, amely 1944-ig létezett, teljesítette vállalt feladatát — a diákság érdekképviseletét és a diákélet bemutatását. Sajnos az országos szintű problémák tárgyalásánál a szerzők nem tudtak, vagy nem akartak elvonatkoztatni a napi politikai frazeológiaiól.

S. BALOGH LÁSZLÓ